

Ліси лісостепової зони очевидно зміняться на лісові екосистеми полісся, а Полісся – на лісові екосистеми південної частини тайги. Відповідно зі зміною породного складу лісів та їхньої продуктивності істотні зсуви можливі в організаційно-господарській структурі лісогосподарського виробництва.

Коваль Я.В., Антоненко И.Я. Лесоресурсная компонента в формате вызова изменения климата

Определено место леса в формате смягчения и изменения климата. Рассмотрены особенности приведения лесистости территории к оптимальному уровню, повышение производительности лесов, улучшение их породного состава и размещение как важных факторов депонирования углерода и уменьшения последствий потепления климата.

Ключевые слова: климат, депонирование углерода, фитомасса, углеродный баланс атмосферы, производительность леса.

Koval Ya.V., Antonenko I.Ya. Forest Resources component in format of climate change challenge

The place of a wood for change of a climate is certain. The features of reduction forest level of territory to optimal, increase of efficiency of woods, improvement them structure, accommodation as important factors of carbon conservation and reduction of consequences of a climate are considered.

Keywords: a climate, carbon conservation, carbon ballanse of an atmosphere, efficiency of a wood.

УДК 630*6 *Начальник управління Б.І. Колісник, канд. екон. наук – Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕХОДУ
УКРАЇНИ НА МОДЕЛЬ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСАМИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН КЛІМАТУ**

На основі виконаного дослідження базових положень концепції сталого розвитку обґрунтовано організаційно-економічні засади переходу України на модель сталого управління лісами в умовах глобальних змін клімату, що передбачають врахування цінного зарубіжного досвіду та реалізацію комплексу заходів у різних сферах життєдіяльності цієї ланки національного господарства з метою максимального наближення стандартів лісогосподарської діяльності до ідеалів сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, модель сталого розвитку, стале управління лісами, глобальні зміни клімату.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Забезпечення переходу лісового господарства на засади сталого розвитку є важливим завданням, що сьогодні постало перед вітчизняною наукою та практикою. Водночас, треба розуміти, що "сталий розвиток" є ідеалізованим поняттям, яке характеризує оптимальне поєднання, збалансування усіх компонентів природного середовища та господарської діяльності суспільства. Тому за умов теперішнього розвитку технологій та зважаючи на наявність цілого комплексу екологічних, соціальних та економічних проблем розвитку суспільства на сьогодні на порядку денному стоїть питання здійснення низки підготовчих організаційно-економічних заходів, що

дадуть змогу створити відповідну базу для подальшої практичної реалізації принципів сталого управління лісами в Україні.

Аналіз останніх публікацій з розглядуваної проблеми. Дослідження наукових праць у сфері лісового господарства свідчить, що дедалі більше дослідників звертають увагу та обґрунтовують необхідність якнайшвидшого переходу України на модель сталого управління лісами в умовах глобальних змін клімату. Основні теоретико-методологічні підходи щодо організаційно-економічного забезпечення цього процесу викладено у працях А. Бобка, Ю. Гайди, О. Голуба, В. Голяна, Б. Данилишина, В. Дюканова, Я. Дяченка, Я. Ковалю, М. Козоріз, В. Кравціва, П. Лакиди, Є. Мішеніна, М. Римара, І. Синякевича, М. Степаненка, Ю. Туниці, О. Фурдичка та багатьох інших. Базові положення концепції сталого управління лісами викладено у документах, ухвалених на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (3-14 червня 1992 р., Ріо-де-Жанейро, Бразилія), Всесвітній зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку (26 серпня – 4 вересня 2002 р., Йоганнесбург, Південна Африка), Дев'ятнадцятій сесії Комітету з лісового господарства ФАО (16-20 березня 2009 р., Рим, Італія) та багатьох інших заходах. Значну допомогу у вивченні цих проблем отримано також у рамках українсько-шведського проекту з розроблення стратегічного плану розвитку лісового сектору України, а також за результатами роботи об'єднаної групи співробітників Світового банку, українських та міжнародних консультантів за підтримки Швейцарського агентства співробітництва та розвитку, а також організації PROFOR, яку фінансує Міністерство Великобританії у справах міжнародного розвитку.

Особливу наукову цінність для формування необхідної організаційно-правової бази для відвернення загроз, які несе людству глобальна зміна клімату, має пропозиція Ю. Туниці щодо ухвалення "Екологічної Конституції Землі" – безпрецедентного міжнародного правового акта глобальної екологічної безпеки і сталого розвитку цивілізації [9], який дасть змогу згуртувати усі країни світу для належної відповіді на глобальні виклики.

Визначення окремих невирішених питань досліджуваної проблеми. Досліджуючи окремі теоретико-методологічні підходи щодо вирішення проблем переходу України на засади сталого управління лісами, можна зазначити, що основна увага зосереджується на обґрунтуванні цільових орієнтирів та стратегій його досягнення. Водночас, недостатньо уваги приділяється формуванню відповідного організаційного, фінансового, законодавчого, інституціонального та інформаційного забезпечення реалізації всього комплексу заходів на шляху до сталого управління лісами, виходячи зі сучасної політичної та економічної ситуації у суспільстві, а також глобальних викликів. Важливо також вивчити досвід сусідніх країн у цьому напрямку, щоб мінімізувати або усунути можливі ризики.

Завдання дослідження. Основна мета цього дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-економічних засад переходу України на модель сталого управління лісами в умовах глобальних змін клімату на основі опра-

цювання базових положень основних документів, ухвалених на міжнародному рівні у цій сфері.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За роки незалежності лісове господарство України пройшло складний шлях ринкової трансформації – від кризи 90-х рр. ХХ ст. і до забезпечення стабільного зростання, починаючи з перших років ХХІ ст. Результатом цих реформувань стало відновлення, а в більшості випадків – і істотне покращення показників роботи цієї сфери діяльності порівняно з 1990 р. За значного збільшення обсягів заготівлі ліквідної деревини (на 40 % – з 12642 тис. га у 1990 р. до 17687 тис. га – у 2008 р.) вдалося ще істотніше збільшити площі лісовідновлення (у 2,1 раза – з 37,5 тис. га у 1990 р. до 80,2 тис. га – у 2008 р.), зокрема переважно внаслідок збільшення природного поновлення.

Це особливо важливо з огляду на те, що Україна в рамках дії базових положень Кіотського протоколу має зобов'язання щодо недопущення зростання викидів парникових газів на її території [1]. Згідно ст. 2 Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату важливим напрямком реалізації цих положень є реалізація заходів щодо сприяння сталому розвитку, серед яких виділено впровадження раціональних методів ведення лісового господарства, заліснення і лісовідновлення на стійкій основі з метою збільшення масштабів поглинання парникових газів [5].

Головними завданнями та основними вимогами сталого розвитку є подолання бідності, зміна нераціональних моделей виробництва і споживання, охорона і раціональне використання природо-ресурсної бази економічного і соціального розвитку.

Базові засади сталого лісокористування було закладено ще на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася 3-14 червня 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. В ухваленому документі "Повістка дня на ХХІ століття" було виділено окремий розділ "Збереження і раціональне використання ресурсів у цілях розвитку", де окремим пунктом передбачено комплекс заходів з боротьби із збезлісненням:

- 1) збереження багатогранної ролі та різноманітних функцій всіх видів лісів, лісових угідь і лісових масивів;
- 2) удосконалення заходів щодо охорони, раціонального використання і збереження всіх лісів й озеленення в усіх районах, що піддалися деградації, за допомогою лісовідновлення, заліснення та інших відновних заходів;
- 3) сприяння ефективному використанню і здійсненню оцінки з метою визначення повної вартості товарів і послуг, отримуваних завдяки використанню лісів, лісових угідь і лісових масивів;
- 4) створення і/або зміцнення потенціалу у сфері планування, оцінювання і систематичного огляду відповідних програм, прогресу, заходів, включаючи комерційну торгівлю, і процесів, пов'язаних з лісовими ресурсами [4].

На Всесвітній зустрічі на вищому рівні в Йоганнесбурзі вже у 2002 р. було ухвалено резолюцію, в якій зазначалося, що глобалізація відкриває нові можливості і ставить нові важкі завдання у сфері сталого розвитку. Зокрема,

вона відкриває нові можливості для розширення торгівлі, інвестицій і потоків капіталу, а також для технічного прогресу, враховуючи розвиток інформаційних технологій, на користь зростання світової економіки, розвитку і підвищення рівня життя у всьому світі. Водночас, зберігаються серйозні проблеми, зокрема гострі фінансові кризи, відсутність безпеки, убогість, ізолюваність і нерівність як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Країни з перехідною економікою і країни, що розвиваються, стикаються з особливими труднощами у справі реагування на ці важкі виклики і можливості. Глобалізація повинна бути всеохоплюючою і справедливою. Тому необхідно провадити політику і вживати заходів на національному і міжнародному рівнях, які розроблялися і здійснювалися б за повної і дієвої участі країн з перехідною економікою і країн, що розвиваються, для надання їм допомоги в ефективному вирішенні цих важливих завдань і використанні цих можливостей. Це потребує вжиття невідкладних заходів на всіх рівнях [6].

Загалом, стале управління лісами – це довготривала, цілеспрямована, економічно вигідна, екологічно відповідальна і соціально зорієнтована взаємодія людини і лісових екосистем. Воно передбачає таке лісокористування, в основі якого – забезпечення прийняттого рівня життя для людей, що живуть сьогодні і для майбутніх поколінь. Ринкова ж економіка досі була переважно спрямована на отримання максимального прибутку від використання лісових ресурсів. Проте, на рубежі ХХІ ст. людство усвідомило, що стратегія розвитку лісового сектору не повинна бути орієнтована на бездумне винищення лісів або на необмежене підвищення їхньої продуктивності. Зусилля доцільно спрямувати передовсім на підтримку всіх компонентів лісових екосистем з метою забезпечення ними функцій, життєво важливих для збереження нашої планети, а також на підтримку їхньої здатності до відтворення. З огляду на це управління лісами на екосистемному рівні повинне базуватися на таких принципах:

- збереження біологічної різноманітності;
- підтримання продуктивної здатності лісів;
- підтримання життєстійкості та санітарного благополуччя лісів;
- охорона ґрунтових і водних ресурсів;
- підтримання внеску лісу в глобальний вуглецевий цикл;
- комплексне використання лісів для суспільних потреб;
- забезпечення прибутковості і економічної доцільності експлуатації лісів.

Практична реалізація цих принципів можлива лише в разі консолідації зусиль всіх сфер суспільства, виробників і споживачів лісопродукції, державних і місцевих органів влади [8].

Розуміючи зростаючу актуальність вирішення проблем забезпечення сталого розвитку лісового господарства, 16-20 березня 2009 р. на Дев'ятнадцятій сесії FAO, яка відбулася у Римі, було ухвалено Стратегію FAO в галузі лісів та лісового господарства. Ідея розроблення цього документа виникла у зв'язку з тим, що існує високий ступінь ризику провалу принципів сталого ведення лісового господарства у деяких провідних країнах за відсутності належної політичної волі, ефективного управління й економічного прогресу.

Лісовий сектор продовжує перебувати під впливом глобальних змін. Глобалізація внаслідок швидкого розширення торгівлі, збільшених транснаціональних інвестицій, а також за допомогою впровадження вдосконалених інформаційних і комунікаційних технологій у всесвітньому масштабі, надає нові можливості і нові виклики. Лісове господарство стає більш орієнтованим на людину, а сприйняття лісів суспільством зазнало значних змін у напрямку підвищення екологічної, соціальної і культурної цінності лісів.

Втрата і деградація лісів у багатьох країнах, що розвиваються, особливо в тропічних регіонах, ставить нові виклики. Життєзабезпечення населення у сільській місцевості нерідко залежить від продуктивних лісів, що підтримують зайнятість і доходи і, таким чином, зменшують рівень бідності. Зростання попиту на продовольство, волокно і паливо може спричинити значні незаплановані зміни у сфері землекористування, враховуючи великомасштабне вирубування лісів.

Стратегія ФАО у сфері лісів та лісового господарства передбачає реалізацію таких глобальних цілей:

1. Повернути назад тенденцію втрати лісового покриву у всьому світі за допомогою сталого ведення лісового господарства, включаючи охорону, відновлення, заліснення і лісовідновлення, а також збільшити зусилля для запобігання деградації лісів.
2. Розширити економічні, соціальні і екологічні переваги, пов'язані з лісами, зокрема шляхом поліпшення життєзабезпечення залежного від лісів населення.
3. Значно збільшити площу лісів у всьому світі й інших територій, що охороняються, із сталим веденням лісового господарства, а також частку лісоматеріалів з лісів із сталим веденням лісового господарства.
4. Повернути назад тенденцію скорочення офіційного сприяння розвитку сталого ведення лісового господарства і мобілізувати значно збільшені нові і додаткові фінансові ресурси для реалізації принципів сталого ведення лісового господарства [7].

На сьогодні органи державної влади в Україні розглядають можливість торгівлі вуглеводними квотами, як значний резерв збільшення прибутковості. Але в цьому питанні потрібно врахувати негативний досвід лісівників сусідньої Росії, які ризикнули піти шляхом реалізації пілотних Кіотських проектів.

У підсумку, лісгоспи Нижегородської області дотепер не можуть отримати гроші за створення в регіоні у 2008 р. так званих "кіотських лісів" – лісів, що висаджувалися і вирощувалися на раніше непокритих лісом площах (колишніх землях сільськогосподарського призначення) з метою додаткового поглинання і скріплення вуглекислого газу з атмосфери. Вирощування таких лісів передбачається Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Офіційна назва цих лісів у документації Федерального агентства лісового господарства Росії – вуглевододепонувальні насадження.

У 2008 р. у Нижегородській області було висаджено близько 4 тис. га таких лісів, а також забезпечено догляд за ними. Передбачалося, що з федерального бюджету на цю мету буде виділено близько ста мільйонів рублів. Лі-

согосподарські підприємства регіону розраховували на те, що завдяки коштам на створення "кіотських лісів" вони зможуть зберегти штат кваліфікованих співробітників, придбати нову техніку, що використовуватиметься для лісогосподарських робіт і боротьби з лісовими пожежами. Проте, фактично вони отримали тільки аванс (близько 10 %), а решту коштів дотепер не отримано. Ситуація поглиблюється тим, що основне фінансування лісового господарства – через механізм субвенцій з федерального бюджету на здійснення переданих Нижегородській області повноважень у сфері лісових відносин – також затримується майже на три місяці. Внаслідок багато лісогосподарських підприємств регіону на сьогодні перебувають на межі банкрутства. За інформацією Федерального агентства лісового господарства Росії, у 2008 р. у програмі створення "кіотських лісів" брали участь республіка Марій Ел, Брянська, Нижегородська, Омська, Оренбурзька, Орловська, Саратовська і Ульяновська області.

Сьогодні в Росії побутує думка, що, оскільки вона має найвищий лісо-ресурсний потенціал, то їй і без Кіотського протоколу інші країни повинні платити внески, за поглинання їхніх антропогенних викидів парникових газів. Враховуючи викладений негативний досвід, багато дослідників у Росії вважають, що Кіотський протокол було створено, щоб російським лісам не платити ці внески. Щоб витрати з раціонального лісокористування несли Росія, а користуватися поглинальними ресурсами російських лісів могли інші країни [3].

Україна також є активним учасником міжнародних заходів, спрямованих на реалізацію принципів сталого управління лісами з метою відвернення загроз глобальних змін клімату. Про це свідчить те, що основною метою розробленої Концепції реформування і розвитку лісового господарства є забезпеченні сталого розвитку лісового господарства, підвищення ролі лісового сектору у державі. Необхідність розроблення Концепції зумовлена становленням нових економічних відносин у державі, потребою подолання суперечностей між екологічними, економічними і соціальними цілями, забезпечення сталого розвитку лісового господарства шляхом підвищення ефективності управління, багатоцільового використання лісових земель, лісових ресурсів та корисних властивостей лісу, а також необхідністю збільшення площі лісів до оптимальної [2].

Але, щоб не допустити повторення гіркого досвіду Росії у питанні створення "кіотських лісів", в Україні потрібно створити відповідну законодавчу базу, яка б чітко розмежовувала повноваження органів державної влади та окремих лісокористувачів щодо участі у міжнародних зібраннях з проблем сталого розвитку лісового господарства та обмежувала можливості укладення на них різних угод без належної комплексної експертизи, вивчення зарубіжного досвіду та згоди органів законодавчої та виконавчої влади.

На сьогодні за підтримки спеціалізованих зарубіжних організацій Україна поступово реалізовує відповідні організаційно-економічні та нормативно-правові заходи для переходу лісового господарства на засади сталого управління лісами. Водночас, досвід перших етапів ринкової трансформації сфери лісового господарства показав, що без повноцінного функціонування

відповідної ринкової інфраструктури та реорганізації системи управління у лісовому господарстві неможливо забезпечити реалізацію стратегічних цілей розвитку цієї галузі. Особливо актуальним є вирішення цих проблем на регіональному рівні, де безпосередньо відбувається реалізація положень лісової політики держави.

Перехід лісового господарства України на модель сталого розвитку передбачає реалізацію цілого комплексу заходів у різних сферах життєдіяльності цієї ланки національного господарства. Насамперед, необхідно обрати оптимальний варіант системи управління цією галуззю, що передбачає чітке визначення повноваження центрального і регіональних органів управління, принципи взаємодії між ними, а також з органами місцевої влади. Не менш важливим є узгодження системи фінансового забезпечення лісового господарства з використанням альтернативних джерел фінансування (банківське кредитування, приватні інвестиції, страхові фонди, міжнародні гранти, лізингові операції тощо), а безпосередньо пов'язано із вирішенням питання оподаткування лісокористування (доцільність стягнення попневої плати з доглядових рубань, принципи її розподілу між бюджетами різних рівнів та обґрунтування розміру або заміна рентою).

Також потрібно остаточно вирішити питання щодо організаційно-правових форм лісогосподарської діяльності та власності на ліси: доцільність відокремлення лісовирощування від лісозаготівлі і перероблення, визначення перспектив розвитку приватних структур у лісовому господарстві, можливості акціонування та створення холдингових компаній на базі системи держлісгоспів, розвиток і контроль за діяльністю малих форм господарювання (приватні лісорами), доцільність передачі лісів неспеціалізованих відомств в управління Держкомлісгоспу і, взагалі, приватизації земель лісового фонду.

Подальшого вдосконалення потребує система організації ринку лісових ресурсів у плані розбудови його інфраструктури (створення спеціалізованих лісових бірж, консалтингових, аудиторських компаній, торгових домів, посередницьких структур), усунення проблемних моментів щодо проведення лісових аукціонів, а також регулювання експорту лісових ресурсів та максимального задоволення потреб українських споживачів.

Серед пріоритетів розвитку галузей лісового комплексу можна виокремити: стимулювання комплексного перероблення деревини та процесів ресурсозбереження, розвиток виробництв із поглибленого перероблення деревини (відновлення системи лісокомбінатів), стимулювання залучення в обіг неситовинних властивостей лісів (рекреація, мисливство, продукція недеревинного походження), запровадження елементів екологічного менеджменту (лісова сертифікація, стандартизація, екологічний аудит, експертиза, ліцензування).

Висновки. Отже, у системі управління лісовим господарством сьогодні є ще багато невирішених питань, що стримують процес переходу галузі на засади сталого розвитку. Важливо розуміти, що лише компетентний та зважений підхід до вирішення цих проблем дасть змогу створити належну організаційно-економічну основу для подальшого максимального наближення

стандартів лісогосподарської діяльності до ідеалів сталого розвитку в умовах глобалізації економіки та згубних наслідків зміни клімату.

Забезпечення сталого управління лісами дасть змогу нашій країні отримати додаткові вигоди від продажу невикористаних квот на викиди парникових газів і спрямувати ці кошти у подальшу екологізацію лісового господарства шляхом запровадження інноваційних енергоефективних і ресурсощадних технологій на основі врахування внеску кожного регіону у загальний результат.

Література

1. **Дюканов В.Г.** Механізми Кіотського протоколу: досвід та перспективи для України / Дюканов В.Г., Дюканова О.В. – К. : Вид-во "Фенікс", 2006. – 160 с.
2. **Концепція** реформування та розвитку лісового господарства України. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р., № 208-р // Офіційний вісник України від 03.05.2006. – 2006. – № 16. – С. 224.
3. **Лесной форум** Гринпис России. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.forestforum.ru/viewtopic.php?f=9&t=5067> (21.03.09). – Назва з екрану.
4. **Повістка дня** на XXI століття. Прийнята на Конференції ООН по навколишньому середовищу і розвитку, 3-14 червня 1992 р., Ріо-де-Жанейро, Бразилія. Офіційний веб-сайт Організації Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21>. – Назва з екрану.
5. **Рамочная конвенция** ООН об изменении климата. – UNFCCC, 1992. – 29 с.
6. **Резолюція 2.** План виконання вирішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні по сталому розвитку. Прийнята Учасниками Всесвітньої зустрічі на вищому рівні по сталому розвитку, 26 серпня – 4 вересня 2002 р., Йоганнесбург, Південна Африка. Офіційний веб-сайт Організації Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/plan_wssd.pdf. – Назва з екрану.
7. **Стратегія в області** лісів та лісового господарства // Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO). Комітет по лісовому господарству. Дев'ятнадцята сесія. 16-20 березня 2009 р., Рим, Італія. – 9 с.
8. **Сунгуров Р.В.** Устойчивое управление лесами и лесная сертификация // Устойчивое лесопользование. – 2003. – № 1. – С. 26-27.
9. **Туниця Ю.Ю.** Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів : Вид. центр Львівського НУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.

Колисник Б.И. Организационно-экономические принципы перехода Украины на модель постоянного управления лесами в условиях глобальных изменений климата

На основе выполненного исследования базовых положений концепции устойчивого развития обоснованы организационно-экономические принципы перехода Украины на модель постоянного управления лесами в условиях глобальных изменений климата, которые предусматривают учет ценного зарубежного опыта и реализацию комплекса мероприятий в разных сферах жизнедеятельности этого звена национального хозяйства с целью максимального приближения стандартов лесохозяйственной деятельности к идеалам устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, модель устойчивого развития, постоянное управление лесами, глобальные изменения климата.

Kolisnyk B.I. Organizational-economic bases of transition of Ukraine on a permanent case frame by forests in the conditions of global changes of climate

On the basis of the conducted research of base positions of conception of steady development, grounded organizationally economic principles of transition of Ukraine on a permanent case the forests frame in the conditions of global changes of climate of, which foresee the account of valuable foreign experience and realization of whole complex of

measures in the different spheres of vital functions of this link of national economy with the purpose of the maximal approaching of standards of forestry activity to the ideals of steady development

Keywords: steady development, model of steady development, permanent management by forests, global changes of climate.

УДК 504: 341.23

*Докторант О.І. Колодій¹, канд. екон. наук;
капелан О.Р. Кисіль²; доц. В.Т. Андрушко², д-р філософії –
НЛТУ України, м. Львів; нач. відділу Л.Є. Ясінська³;
докторант Л.М. Волошин¹, канд. екон. наук*

ДУХОВНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

З позиції духовних та правових норм проаналізовано назрілі питання охорони навколишнього природного середовища; взаємозв'язку духовності людини з її правами та обов'язками, відповідальністю перед Богом у контексті ефективного управління і запобігання кризовим екологічним ситуаціям як гарантії вирішення екопроблем.

Ключові слова: навколишнє середовище, екологія, клімат, Бог, душа, духовність, людина, право, законодавство, обов'язок.

Вжиття невідкладних комплексних заходів для охорони навколишнього середовища, зменшення небезпеки природних катаклізмів, ефективне управління земними, водними та іншими ресурсами, раціональне використання прогнозів для кліматичного обслуговування і захисту здоров'я людини є надзвичайно актуальними під час впровадження в усіх сферах життєдіяльності принципів стійкого екорозвитку.

Наукові спостереження, аналіз даних провідних учених світу, зокрема Міжнародної групи експертів зі зміни клімату при ООН (МГЕЗК), проведені в останні роки з метою з'ясування причин розвитку зростаючої кількості регіональних кризових екологічних ситуацій і поглиблення глобальної екологічної кризи переконливо свідчать, що сьогодні клімат негативно змінюється набагато швидше, ніж це передбачалось, і становить загрозу людству.

У процесі наростання та загострення екологічних проблем громадськість, усвідомивши масштаб та наслідки неминучих загроз, намагалась консолідувати свої сили задля пошуку вирішення екопроблем, що знайшло своє втілення у проведенні різноманітних міжнародних зустрічей, форумів. Найвизначнішою серед них стала світова конференція 1992 р. в Ріо-де-Жанейро, що засвідчила назрілу потребу застанови над переорієнтацією попередніх форм господарювання на планеті і пристання до умов сталого розвитку. Згідно з погодженою та прийнятою урядами програмою "Agenda-21" (Порядку денного на ХХІ ст.), вона мала б стати провідною етично-політичною нормою ХХІ ст.

¹ Люблінський Католицький університет;

² НЛТУ України, м. Львів;

³ відділ правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та реєстрації об'єднань громадян Головного управління юстиції у Львівській обл.